

Gedeputeerde Staten

De voorzitter van
Provinciale Staten van Zeeland
p/a Statengriffie
Postbus 6001
4330 LA MIDDELBURG

onderwerp
Nederland in Balans

kenmerk
17007340

behandeld door
drs. H. Zanting LLM
(0118) 631461

verzonden

13 APR. 2017

Middelburg, 11 april 2017

Geachte voorzitter,

Hierbij ontvangt u ter kennisname de publieksversie van Nederland in Balans, zoals deze verscheen na het minisymposium Nederland in Balans.

Deze bijeenkomst in Den Haag (Nieuwspoor) vond op 2 februari jl. plaats met het oog op de verkiezingen voor de Tweede Kamer en de daaropvolgende vorming van een nieuw kabinet.

Het minisymposium werd georganiseerd door de K5, het netwerk van de provincies Groningen, Fryslân, Gelderland, Limburg en Zeeland, die met het positionpaper Nederland in Balans pleiten voor een evenwichtige economische ontwikkeling binnen Nederland.

Hoogachtend,
gedeputeerde staten,

A.J. van der Maas, waarnemend voorzitter

A.W. Smit, secretaris

Bijlagen: 1

PROVINCIE ZEELAND	
AFD. 56	AMBT.
AFD. TERMIJN	pb-sta
DATUM 13 APR. 2017	
DOC.NR.	
ZAAK NR.	
CLASS.	

17006750

Nederland in Balans

Nieuwe koers bij Krimp

provinsje fryslân
provincie fryslân

provincie
Gelderland

provincie
 groningen

provincie limburg

Provincie
Zeeland

Inhoud

Twee zijden van dezelfde medaille

1. Krimp in de regio
2. De perspectieven in de regio
3. Integrale aanpak
4. De nieuwe koers, een voorstel

Bronnenlijst

Bijlage

- I Neerwaartse spiraal
- II Oplossingen

Twée zijden van dezelfde medaille

Nederland rafelt aan de randen. Aan de grenzen van het land speelt zich een ingrijpende verandering af in de bevolkingssamenstelling. Inwoners trekken weg en het aantal huishoudens wordt kleiner.

Een ongunstige ontwikkeling voor BV Nederland: in de Randstad neemt de druk toe op woonruimte, onderwijscapaciteit, grootstedelijke voorzieningen en werkgelegenheid. En tegelijkertijd neemt de druk af aan de randen van het land, waar Nederland heeft te maken met ontvolking, vergrijzing en ontgroening.

Maar, voor een duurzame economische groei heeft het land juist een evenwichtige omgang nodig met groei en krimp.

De gevolgen voor de Randstad zien we dagelijks in het nieuws: schaarste op de woningmarkt, ruimtegebrek, werkeloosheid of juist moeite vacatures op te vullen, volle schoolklassen en achterstandswijken.

De gevolgen voor de Nederlandse regio's aan de randen van het land springen landelijk minder in het oog: huizen komen leeg te staan, scholen lopen leeg en sluiten, werkeloosheid neemt toe en het wordt moeilijker overgebleven voorzieningen, zoals zorg, sport of cultuur, in de lucht te houden. De laatste buurtsuper sluit zijn deuren, en de economische fut is eruit.

De negatieve gevolgen van de groei worden krachtig bestreden in de Randstad. Tussen 2007 en 2012 werd hier per jaar tot 350 miljoen euro geïnvesteerd in de krachtwijken. Daardoor werden in de krachtwijken de kansen verbeterd voor ongeveer 800.000 Nederlanders, zo'n 400 euro per persoon per jaar.

Krimp in de regio is een ander negatief gevolg van groei in de Randstad. Ook hier is ingrijpen noodzakelijk om de neerwaartse trend van ontgroening, vergrijzing en afnemende perspectieven te keren. Het gaat om een vitaal leefklimaat voor 1,3 miljoen inwoners, 8 procent van de Nederlandse kiezers (circa 12 zetels in de Tweede Kamer). Per inwoner investeert het Rijk hier op dit moment 10 euro per jaar ter bestrijding van de negatieve gevolgen van krimp.

In het Actieplan Bevolkingsdaling (2016) erkent het Rijk dat het probleem urgent is. De oplossing van het Actieplan is echter niet toereikend voor de regio's: er is een nieuwe kijk nodig op groei en krimp in Nederland, met bijhorende investeringsmaatregelen.

Gezien de gevolgen voor Nederland zijn groei en krimp twee zijden van dezelfde medaille.
De provincies pleiten dan ook bij het Rijk voor een integrale en evenwichtige aanpak van de gevolgen van de demografische verschuivingen.

Nederland in balans, in het belang van het hele land.

**Namens provincie
Fryslân**

mr. J.G. Kramer
Gedeputeerde

provinsje fryslân
provincie fryslân

**Namens provincie
Gelderland**

B. Schouten
Gedeputeerde

 **provincie
Gelderland**

**Namens provincie
Groningen**

E. Eikenaar
Gedeputeerde

 **provincie
groningen**

**Namens provincie
Limburg**

D.M.M.T. Prevoo
Gedeputeerde

provincie limburg

**Namens provincie
Zeeland**

A.J. van der Maas
Gedeputeerde

 **Provincie
Zeeland**

1. Een kennismaking met de regio's

Terwijl de groei zich vooral manifesteert in het westen en midden van Nederland, liggen de krimpregio's in de periferie van het land. Het betreft de Achterhoek, Noordoost Fryslân, Noord- en Oost-Groningen, Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg

De aanduiding krimp doet de regio's beslist te kort: gelukkig hebben deze delen van het land veel meer te bieden dan alleen krimp. Een korte kennismaking.

Ongeveer 1,35 miljoen mensen, 8 procent van de Nederlandse bevolking, wonen hier op een oppervlakte van 4.750 km². Dat is ruim 14 procent van de totale landoppervlakte van Nederland. Tezamen leveren deze regio's 11 procent op van het BBP, met 10 procent van het totaal aantal arbeidsjaren. Dat betekent dat men hier bovengemiddeld productief is. De regio's zijn goed voor ruim 500.000 banen en het aantal werkenden ligt op ruim 630.000. Ruim 100.000 werknemers wonen in een krimpregio, maar werken elders.

Kortom, het belang van deze regio's voor Nederland is aanzienlijk. Op het oog lijkt er niets aan de hand, maar de ontwikkelingen geven een ander beeld.

Zo is het aantal inwoners in deze regio's de afgelopen jaren gedaald, een trend die verder doorzet. Naar verwachting daalt het aantal inwoners tot en met 2025 met zo'n 55.000 mensen, ongeveer de helft van de gemeente Leiden. Deze daling is niet alleen een gevolg van relatief lage geboortecijfers en hoge sterftecijfers. Het gaat vooral om migratie van vooral kansrijke groepen mensen.

En het is een negatieve spiraal: de relatief laag opgeleide achterblijvers zijn steeds minder in staat de voorzieningen op peil te houden die juist nodig zijn voor leefbaarheid en vitaliteit van hun omgeving. Gevolgen: werkloosheid, leegstaande woningen, sluiting van scholen, sportvoorzieningen en culturele voorzieningen, met nog meer migratie van kansrijken en hoogopgeleiden als uitkomst (zie model Bijlage I).

In het dorpsbeeld worden de gevolgen van de sociaaleconomische neergang stukje bij beetje zichtbaar: zorgcentra moeten sluiten en de huisartsen verdwijnen, de lokale voetbalclub redt het niet langer en moet de kinderen enkele dorpen verderop naar de velden sturen, muziekverenigingen vallen uit elkaar bij gebrek aan leden, scholen sluiten of fuseren, hoogopgeleide leraren gaan hun geluk beproeven in het Westen.

Fotograaf: Annabel Hesselink

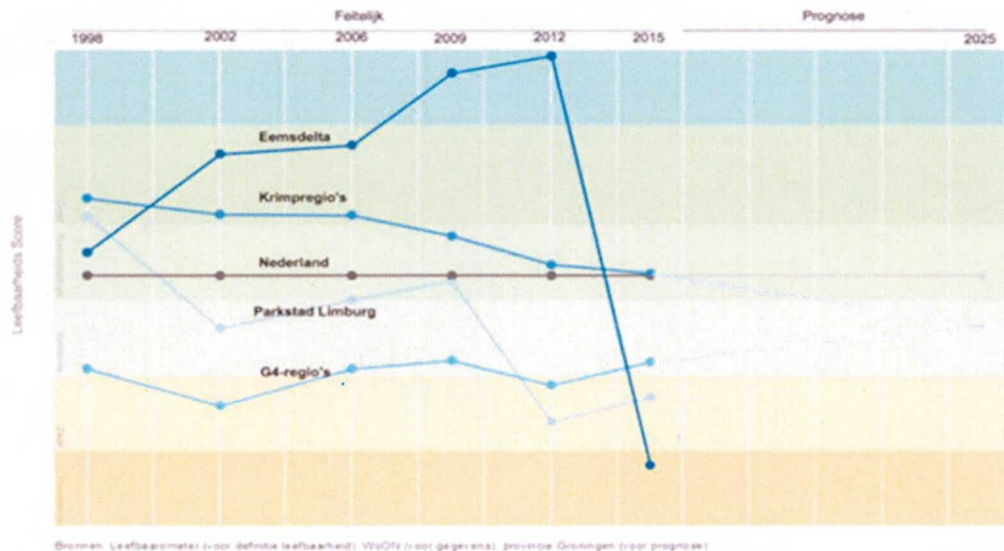
De volgende tabel laat de cijfers zien van deze neerwaartse spiraal. Hij geeft de huidige verhouding weer tussen de krimpregio en het landelijk gemiddelde, en de vooruitzichten voor de regio's in 2025 als niet stevig wordt ingegrepen.

Indicator	Krimpregio's (2015)		Nederland (2015)	Krimpregio's (2025)	
Netto arbeidsparticipatie	62,2%	634.000	65,4%	60,6%	-22.000
Op hoger beroepsniveau werkzaam	39,8%	252.000	46,3%	33,3%	-88.000
Havo/vwo gediplomeerden (over periode van 4 jaar)	43,4%	23.200	45,1%	40,4%	-3.900
Gemiddeld besteedbaar inkomen		€ 14.200	€ 15.100	€ 13.700	- € 500
Ervaren gezondheid niet goed	26,2%	289.000	23,5%	42,7%	+223.000
WOZ-waarde		€ 163.200	€ 206.000	€ 140.000	- € 23.000

De krimpregio's staan op achterstand in 2015 en de kloof met het landelijk gemiddelde wordt bij ongewijzigd beleid groter.

Belangrijk signaal is de brain drain. Met het aantal havo- en vwo-diploma's kunnen de regio's nog altijd goed meekomen. Maar als deze gediplomeerden hoger onderwijs gaan volgen, ziet de regio ze meestal niet meer terug.

De tabel laat een prognose zien. Voor sommige krimpregio's is het scenario van de neerwaartse spiraal al in volle gang. De Leefbaarometer van de provincie Groningen maakt dit duidelijk aan de hand van een grafiek waarin enkele regio's met elkaar worden vergeleken.

Ontwikkeling leefbaarheid krimpregio's 1998-2025
H.Hanssen, provincie Groningen (2016)

2. De perspectieven in de regio

Het vorige hoofdstuk schetst het scenario als de neergaande trend in de regio's niet wordt gestopt. Het goede nieuws is dat de trend wel degelijk kan worden afgezwakt, gestopt en misschien wel omgebogen.

De krimpregio's van het land beschikken over belangrijke voordelen, die nieuwe perspectieven met zich meebrengen.

Nederland netwerkstad

Op het relatief kleine stuk grond van ons land vinden veel activiteiten plaats. Met de groeiende verwevenheid tussen steden onderling en tussen stad en ommeland begint Nederland steeds meer te lijken op een netwerkstad. In deze stadstaat is relatief veel ruimte voor recreatie in het groen, industriële, agrarische en andere economische activiteiten, die gewoonlijk niet passen in een stedelijke agglomeratie. Nederland heeft daarmee een unique selling point ten opzichte van de rest van de wereld.

Om de netwerkstad Nederland goed te onderhouden kan ons land zich geen achterstandsmilieus veroorloven, geen achterstandswijken in de stad of achterstandsgebieden aan de grens.

Regiogebonden bedrijvigheid

Een aanzienlijk deel van het Nederlandse BNP wordt verdiend in de krimpregio's. Vaak betreft het bedrijven die al lange tijd versmolten zijn met hun omgeving. Ze maken deel uit van het regionale DNA, denk aan chemie in Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg, de maakindustrie in de Achterhoek, het energiecluster Groningen en MKB Noordoost Fryslân.

Die bedrijven zitten daar vanwege de ruimte en vanwege het nu nog aanwezige menselijke kapitaal.

Deze bedrijvigheid hangt af van de kwaliteit van het vestigingsklimaat. Het bedrijf trekt de regio omhoog, maar is tegelijkertijd afhankelijk van diezelfde regio. Werknemers met een passende opleiding, werknemers die zich met tevredenheid in de buurt vestigen, werknemers die in die buurt graag hun kinderen naar school zien gaan, stuk voor stuk factoren die die elkaar en de regio wederzijds versterken. Het onderhoud van vestigingskwaliteit is een cruciaal wapen tegen economische teruggang.

Nederland moet dan ook investeren in deze regiogebonden bedrijvigheid. Gaat ze eenmaal verloren voor de regio, dan gaat ze zeker verloren voor Nederland.

Poort naar Europa

Vanuit de Randstad gezien liggen de regio's aan de randen van ons land. Dat zien de regio's zelf heel anders: vier van de vijf krimpregio's liggen centraal in Europa. Daarmee vormen de krimpregio's de poort naar Europa, met veel potentiële kansen.

Taal-, cultuur- en juridische verschillen zorgen in sommige gebieden nog voor een barrière. Maar waar de grens geheel wordt opgeheven, ontstaat een nieuwe dynamiek in de economie, blijkt uit onderzoek van Atlas voor Gemeenten. Zo vormen Zuid-Limburg, Aken en Luik, als stedelijke agglomeratie een potentieel verzorgingsgebied van vergelijkbare omvang als de Amsterdam. De afstand tussen Groningen naar Hamburg, de tweede stad van Duitsland, is net zo ver als de afstand Groningen - Den Haag. Dit biedt kansen voor Nederland.

Ruimte

Misschien wel het grootste voordeel van een achterblijvende economische ontwikkeling is de ruimte waarover krimpgebieden bij uitstek beschikken. Goedkope grond, schone lucht en rust zijn schaarse producten in de Randstad. De regio's hebben daarmee het perspectief activiteiten te ontwikkelen die complementair zijn aan de bedrijvigheid in het westen en midden van het land. Denk daarbij aan recreatie, natuurontwikkeling, energie en agrarische innovatie.

3. Integrale aanpak

Om de teruggang te stoppen en een duurzame benutting van de perspectieven in de krimpregio's te bewerkstelligen, is het belangrijk met een nieuwe bril naar de ontwikkelingen te kijken. De krimp in de regio's kan alleen worden aangepakt in samenhang met de groei in andere delen van Nederland. Groei- en krimpregio's kampen namelijk met gelijksoortige problemen. Een investering om de negatieve gevolgen van deze demografische trends te bestrijden is een investering in de basale kwaliteit van BV Nederland.

Het Rijk kan zich niet veroorloven regionale krimp op zijn beloop te laten. Niet investeren in de krimpregio's betekent dat zij de economische groei, de komende jaren voorspelt in de rest van Nederland, niet kunnen bijhouden, met als gevolg minder werk en een hogere uitkeringslast.

Het aandeel van de krimpregio's in het Bruto Binnenlands Product (BBP) neemt dan af met ongeveer 15 procent. In het huidige BBP gaat het om 10 miljard euro per jaar. Een bedrag dat bovendien op geen enkele wijze ten goede komt aan de rest van Nederland.

Een investering om de positie van de regio's te versterken, is nodig op de volgende gebieden.

Economie en arbeidsmarkt

De juiste mensen op de juiste plek. Dat is de essentie van een duurzaam verdienvermogen. Hiervoor zijn om-, her- en bijscholingstrajecten noodzakelijk. Dit voor een optimale inzet van het arbeidspotentieel, wat leidt tot kostenbesparing en een vitale leefomgeving. Het gaat hier ook om maatschappelijk vitale functies, zoals leerkrachten, huisartsen en wijkverpleegkundigen, van wie een tekort wordt verwacht door de vergrijzing.

Wij pleiten voor een Rijksinzet ter stimulering van de regionale economie waarin met inzet van provincies gebiedsgericht wordt ingezet op innovatie en stimulering van arbeidsplaatsen, waarbij Europese (sociale) fondsen optimaal worden benut voor economisch vitale gebieden.

Bereikbaarheid

De perspectieven voor de regio kunnen pas goed worden benut als de regio's optimaal bereikbaar zijn. Om een geloofwaardige plek te behouden in het sociaaleconomisch verkeer tussen regio's en landen is snelle en levendige uitwisseling van arbeid, producten, personen, digitale gegevens en ideeën cruciaal.

Investeringen zijn dan ook noodzakelijk in snelle breedbandverbindingen en in infrastructurele sleutelprojecten tussen krimpgebieden en de Randstad, zoals de spoorverbinding Arnhem-Doetinchem-Winterswijk, en een snelle ov verbinding naar het Noorden of de internationale verbindingen Eindhoven-Heerlen-Aken, Arnhem-Düsseldorf-Frankfurt en Groningen - Hamburg.

Wij pleiten voor het investeren in snelle verbindingen tussen gebieden in Nederland en de Randstad, waarbij de grensregio's als belangrijke toegangspoort naar de rest van Europa worden gewaardeerd.

Particuliere woningvoorraad

De particuliere eigenaar is natuurlijk verantwoordelijk voor het onderhoud van zijn woning. Door omstandigheden is dat echter niet altijd mogelijk. De investeringen zijn erop gericht de buurten aantrekkelijk te houden, door wooneigenaren te helpen, of door blokjes op te kopen en te slopen.

Tegelijkertijd verandert de vraag steeds. Dit vraagt een permanente investering in de kwaliteit van de woningvoorraad. Een fonds moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van woningen en woonomgeving in de krimpregio's blijft gewaarborgd.

Aanpak leegstand maatschappelijk vastgoed

Heel Nederland heeft te maken met leegstand van bijvoorbeeld schoolgebouwen, buurt- en dorpshuizen en cultuurvoorzieningen. In krimpregio's is dit probleem groter, terwijl juist op deze plekken de behoefte groeit aan alternatieve oplossingen, door de veranderende bevolkingssamenstelling.

Een grootschalige transformatie is noodzakelijk: oude voorzieningen worden gesloopt, herbestemd of geherstructureerd. Daarvoor in de plaats zorgen centraal gelegen multifunctionele voorzieningen straks voor instandhouding van de kwaliteit van leven in de regio's.

Wij pleiten dan ook voor een nationaal transformatiefonds waarbinnen zowel de groei als krimp in Nederland gefaciliteerd kan worden.

4. De nieuwe koers, een voorstel

Met de doelstelling de regio's een duurzame rol te geven in BV Nederland brengen we de balans terug in het land van groei en krimp.

Achtereenvolgende Nederlandse regeringen onderstreepten het belang hiervan. Zo sprak in 2009 toenmalig minister Eberhard van der Laan over de solidariteit in Nederland: de grote steden hebben hun huidige positie te danken aan ruime beschikbaarheid van nationale middelen ten tijde van de stadsvernieuwing. Het is nu tijd solidair te zijn met de krimpregio's. Ook het Actieplan Bevolkingsdaling (2016) van de rijksoverheid spreekt van een 'urgente problematiek' (p5).

De regio's kunnen intussen terugzien op een lang voortraject van samenwerking, kennisuitwisseling en gezamenlijk plannen maken. Dit stadium is inmiddels gepasseerd, tijd voor investering.

Om van krimpregio's weer kansregio's te maken -zo wordt duidelijk- is een stevige impuls nodig. Gelukkig gaat ook hier de kost voor de baat uit: de relatief bescheiden investering nu voorkomt veel schade in de toekomst.

De kosten van een spiraal van ontvolking, verloedering, ongezonde levensstijl en werkeloosheid, zijn met een geraamde 10 miljard euro per jaar vele malen hoger dan de investering. Daarnaast levert de investering winst op door de perspectieven die de regio's hebben om een structurele bijdrage te leveren aan het BNP. De investering betaalt zich vanzelf terug.

Voor de noodzakelijke sociaaleconomische impuls van de krimpregio's zijn de volgende investeringen noodzakelijk voor de komende 15 tot 20 jaar.

Benodigd investeringsfonds	Bedrag p/j
Arbeidsmarkt	€ 50 mln.
Bereikbaarheid	€ 85 mln.
Particuliere woningvoorraad	€ 85 mln.
Leegstand maatschappelijk vastgoed	€ 140 mln.
Totaal	€ 360 mln.

Voor een nadere uitwerking van de bedragen, zie bijlage 2.

De rijksoverheid heeft herhaaldelijk aangegeven dat het in het belang van heel Nederland is dat de regio's niet achterblijven in de sociaaleconomische dynamiek. Maatschappelijk, financieel en politiek is het niet te verkopen dat zich op plaatsen in ons land achterstandsgebieden ontwikkelen, die uiteindelijk de stabiliteit van BV Nederland ondergraven.

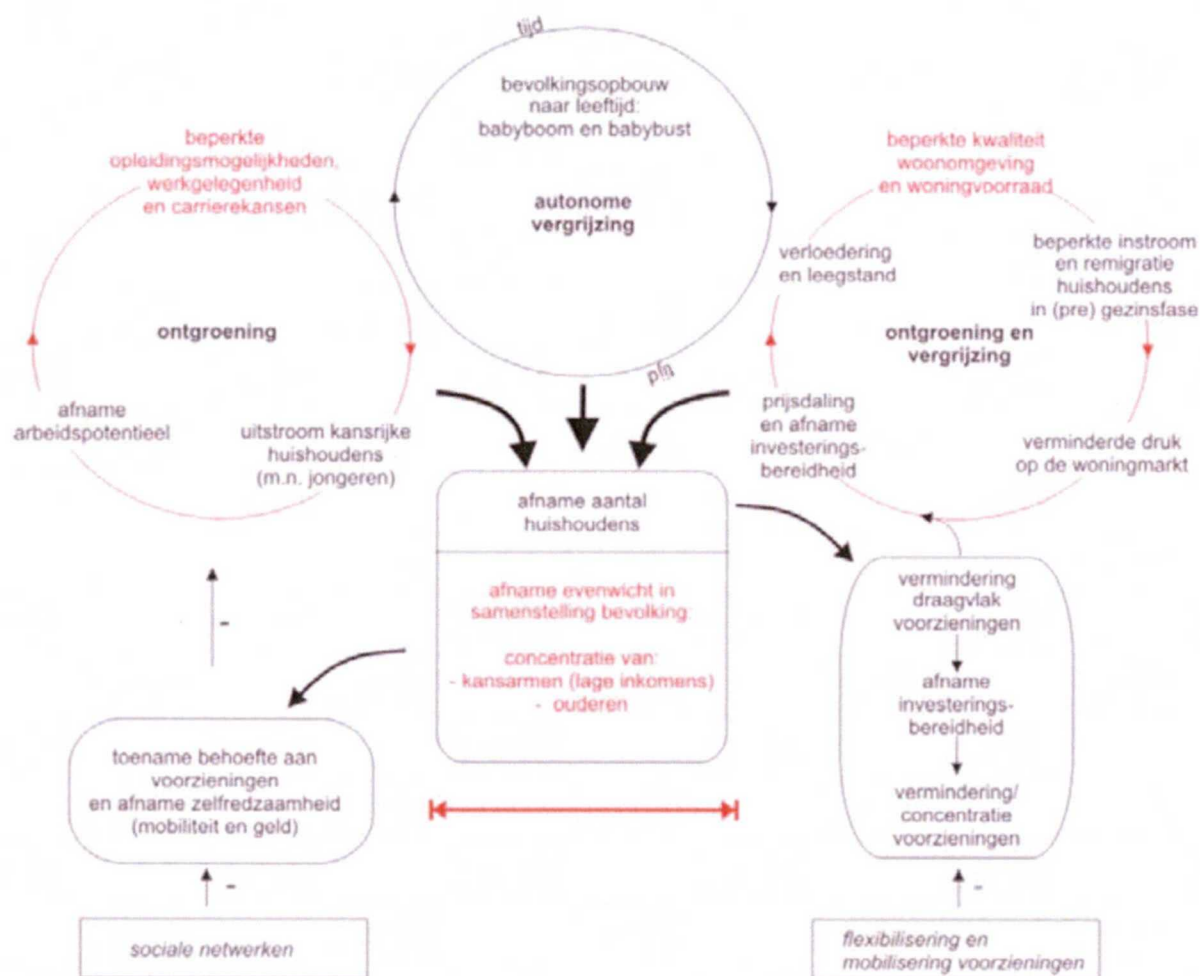
Tegelijkertijd gaat deze investering de financiële reikwijdte van provincies en gemeenten ver te boven. De regio's pleiten dan ook voor een investeringsfonds dat door de regering wordt gevoed.

En als het kabinet, de regio's zelf en de overige partijen gezamenlijk de schouders zetten onder een integrale aanpak, betekent dit een investering in de economische positie en leefbaarheid van heel Nederland.

Bijlage I

De neerwaartse spiraal

Bijlage II

Oplossingen voor de 4 hoofdthema's uit Nederland in Balans

Algemeen

Verbinding voorop: Benut de ruimten slimmer verbind groei en krimp beter aan elkaar:

Ruimte biedt kansen: Krimpregio's bieden de ruimte voor benodigde energietransitie en economische ontwikkelingen, ook voor de groeiregio's.

Solidariteit: Transitiefonds voor zowel transitie van de binnensteden als centrumontwikkeling in de krimpregio's. Nieuwbouw in groeiregio's die fonds vullen voor de noodzakelijke sloop van woningen in krimpregio's.

Particuliere woningvoorraad

Knelpunt:

Leegstand in de woningvoorraad komt steeds meer in de particuliere voorraad voor. Raming geeft aan in 2030 moeten 24167 woningen in de krimpregio's gesloopt worden. Kosten € 1,268 miljard.

Oplossing:

Onderzoek de mogelijkheid om samen met provincies en gemeenten een transitiefonds te creëren om het teveel aan goedkope particuliere woningen in krimpregio's uit de markt te kunnen halen.

Arbeidsmarkt/economie

Knelpunt:

Het gat tussen de beschikbare beroepsbevolking en het aantal banen in de krimpregio's is groot: circa 270.000 arbeidsplaatsen (potentiële beroepsbevolking – het totaal aantal banen).

Oplossingen:

- Bij Rijkshuisvesting de krimpregio's niet alleen te ontzien, maar juist voorop te stellen bij nieuwe Rijksdiensten, bijv. bij het nieuwe data kantoor van de belastingdienst.
- Structurele inzet op grensoverschrijdende arbeid, conform aanbevelingen Actieteam Grensoverschrijdende Economie en Arbeid.
- Nieuw vorm van regionaal sociaal economisch beleid is nodig, waarbij vanuit de topsectoren nadrukkelijk aangehaakt wordt bij ontwikkelingen en kennisinstellingen in de regio's en het MKB.

Leegstand maatschappelijk vastgoed

Knelpunt:

Door veranderende bevolkingssamenstelling en afname van het aantal inwoners in de krimpregio's staat er relatief veel maatschappelijk vastgoed leeg (scholen, zorgvoorzieningen, sportaccommodaties etc.) tegen een waarde van € 2,8 miljard, terwijl transformatie daarvan minder kansrijk is dan in de Randstad.

Oplossing:

Een nationaal transformatiefonds voor krimp en groei in Nederland.

(digitale) Bereikbaarheid

Knelpunt:

Om openbaar vervoer in krimpregio's op peil te houden wordt geëxperimenteerd met het integreren van het OV met doelgroepenvervoer. Rijksregelgeving belemmert deze integratie zoals verschillende budgetten en vereisten, zoals een verplicht OV bewijs voor Wmo reizigers als een OV-reiziger bij hen instapt.

Oplossing:

Ontschotting van de budgetten, en ontkoppelen van OV-bewijs aan voertuig maar koppelen aan reiziger.

Overig

Onderwijs

Knelpunt:

Om een toekomstbestendig kwalitatief onderwijsaanbod te realiseren in krimpgebieden moet men simpelweg samenwerken. De fusietoets vormt daarbij nog steeds een struikelblok ondanks enkele verlichtende maatregelen. De schaalvergroting zorgt ervoor dat kinderen meer kilometers moeten afleggen om deel te nemen aan alle vormen van onderwijs.

Oplossing:

Schaf in krimpgebieden de fusietoets helemaal af. Maak het mogelijk dat het vervoer van leerlingen in het basisonderwijs optimaal vorm kan worden gegeven.

Knelpunt

De nieuwe vereenvoudiging van de financiering van het voortgezet onderwijs benadeelt schoolorganisaties in krimpregio's die hun verschillende schooltypes (vmbo, havo en vwo) als gevolg van sterk dalend aantal leerlingen in één vestiging hebben geconcentreerd.

Oplossing

Maatwerk voor financiering behoud voortgezet onderwijs in krimpregio's

Retail

Knelpunt:

Krimpregio's hebben te maken met 25 à 30 procent winkelleegstand en zijn beperkt in hun mogelijkheden om winkels te transformeren of op te ruimen.

Oplossing:

Geld koppelen aan de Retaildeals die zijn gesloten tussen het Rijk en de provincies.

